

ZÁRÓDOLGOZAT

Bozsogi Tamás

2024

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Budai Campus

**Bizalmi vagyonkezelő szakközgazdász
szakirányú továbbképzési szak**

ISZLÁM BANKRENDSZER

Belső konzulens: Dr. Varga József László
egyetemi tanár

**Belső konzulens
intézete/tanszéke:** Vidékfejlesztés és Fenntartható
Gazdaság Intézet; Befektetési,
Pénzügyi és Számviteli Tanszék

Külső konzulens: -

Készítette: Bozsogi Tamás

**Budai Campus
2024**

1. Tartalomjegyzék

1. Tartalomjegyzék	1
2. Bevezetés és célkitűzések.....	2
3. Az iszlám pénzügyi rendszer rövid áttekintése.....	4
3.1. Kulturális és történeti kitekintés.....	4
3.1.1. Iszlám hit.....	4
3.1.2. Az iszlám gazdaság.....	5
3.1.3. Iszlám bankrendszer alapjai	5
3.1.4. Az iszlám bankrendszer térhódítása	8
3.2. Iszlám banki ügylettípusok.....	10
3.2.1. Általános jellemzők	10
3.2.2. Nem profit- és veszteségrészesedés típusú ügyletek.....	11
3.2.3. Profit- és veszteségrészesedési típusú ügyletek.....	12
3.2.3. Szukúk	13
3.2.4. Jótékonyági hitelek - Qard al-Hasanah	13
3.2.5. Takáful.....	13
3.3. Etikus banki szolgáltatások	14
3.4. Az iszlám alapítvány – waqf	14
3.4.1. Alapítás	14
3.4.2. Működtetés.....	14
4. Az iszlám- és a hagyományos bankrendszer összehasonlítása	16
4.1. Történeti háttér	16
4.2. Eltérő működési elvek	16
4.3. Az iszlám bankok működésének előnyei és hátrányai	17
4.3.1. Pro érvek.....	17
4.3.2. Kontra érvek	18
5. Iszlám pénzügyi rendszer jövője	20
6. Összefoglalás.....	22
7. Irodalomjegyzék	24
8. Ábrajegyzék.....	27

2. Bevezetés és célkitűzések

A PEW Research kutatása szerint (PEW, 2015) az iszlám népesség növekedése a leggyorsabb a világon, köszönhetően a magasabb vállalt gyermekszámnak, és így a magasabb fertilitási rátának az iszlám közösségekben. A földrészek tekintetében eltérő mértékben, de minden esetben meghaladja a keresztény, más vallású vagy a vallási értelemben semleges népcsoportokét. Míg minden egyéb vallási kategória esetén stagnálás vagy csökkenés várható 2050ig, az iszlám kapcsán dinamikus növekedést várnak az elemzés készítői, és az évszázad közepére a legnagyobb vallási csoportot képezhetik világviszonylatban is.

Európa esetén a muszlim népesség várható aránya még dinamikusabban nőhet, a 2016-os alig valamivel 5% alatti értékről 2050-re a 10%-ot is meghaladhatja, tehát a duplázódás, magasabb migrációs mérték mellett akár a triplázódás is elképzelhető. (PEW, 2017). A növekedés forrását a nem muszlimok természetes fogyása mellett a muszlim családok magasabb gyermekszám melletti bővülése, illetve a migráció jelenti – nagyjából azonos mértékben hozzájárulva az arány emelkedéséhez.

A fenti változások természetesen társadalmi, kulturális és politikai következmények mellett hatással lehetnek a gazdaság működésére, a finanszírozási rendszer átalakulására, és új, iszlám típusú bankok megjelenésére vagy elterjedésére az egyes európai országokban is. Az iszlám elnevezés nem azt jelenti, hogy csak muszlimok vehetnék igénybe a szolgáltatásokat, hanem hogy a nyújtott szolgáltatások feltételeinek meg kell felelniük a saría előírásainak (Khan 2009). Tehát tekintettel arra, hogy az iszlám bankok működése saría-alapú, annak specialitásai miatt a gazdaságok működése érdekében a hagyományos bankrendszerrel történő együttműködési keretek kialakítása is szükségessé válik.

Jelen dolgozat célja gyors áttekintést nyújtani az iszlámról, annak gazdaságra vonatkozó elvárásairól és szabályrendszeréről. Az iszlám bankrendszer kialakulásának és elterjedésének rövid ismertetése mellett bemutatom az iszlám bankrendszer alapjait képező 5 saría alapelvet, melyek alapjaiban határozzák meg az iszlám típusú bankrendszer működését, és melyek mentén alakultak ki a különböző banki termékek és szolgáltatások, melyek az iszlám alapú gazdaság működését biztosítani képesek. Az egyes ügyletek bemutatásával nem végzünk mélyelemzést ezek működésére vonatkozóan elsősorban jelen dolgozat terjedelmi korlátai okán, tehát tömör és egyszerűsített leírással a legjellemzőbb ügyletek legfontosabb és leginkább elterjedt tulajdonságaira koncentrálok, már csak amiatt is, mivel az iszlámon belül is többféle irányzat terjedt el, amik önmagukban is széles spektrumban differenciálták az egyes ügyletek gyakorlati megvalósítását a különböző földrajzi régiókban. Emellett az egyes bankok sariatanácsai is kellő mértékű autonómiával rendelkeznek az egyes ügyletek sariakompatibilisának

biztosítása során, ami kényszerűen is egyszerűsítéseket tesz szükségessé az ügylettípusok leíró jellemzése során. A finanszírozási ügyletek mellett röviden bemutatásra kerül az iszlám típusú alapítvány, a waqf is, ami nagyon közel áll az elsősorban német nyelvterületen elterjedt vagyonkezelő alapítványokhoz, illetve az angolszász világból eredeztethető bizalmi vagyonkezelési (trust) konstrukciókhoz.

A leíró jellegű bemutatás után összehasonlítom az iszlám bankrendszert a hagyományos banki működéssel különböző aspektusok szerint, illetve bemutatom a legjellemzőbb pozitív és negatív velejáróit, előnyeit és hátrányait, az iszlám bankok mellett és ellen szóló érveket ügyfél és tulajdonosi nézőpont szerint is.

Az utolsó fejezetben a legújabb technológiák és a fenntarthatósági elvárások által diktált elvárásokra adható, iszlám pénzügyi rendszer keretein belül értelmezhető lehetőségekre és kihívásokra próbálok rávilágítani a téma kiterjedtsége okán a teljesség igénye nélkül.

3. Az iszlám pénzügyi rendszer rövid áttekintése

3.1. Kulturális és történeti kitekintés

3.1.1. Iszlám hit

Balázs (2008) és Rostoványi (2020) szerint az iszlám a zsidó vallás és a kereszténység mellett a harmadik egyistenhitű világvallás, ami nem tagadja a kereszténységet, de azzal ellentétben Jézusnak nem tulajdonít kiemelt szerepet, csak a próféták egyikeként tartja számon. Hisznek a halál utáni létben, hagyatkoznak Mohamed, az iszlám legfőbb prófétájának tanításaira, és a saját hitükön, illetve a keresztények hitén kívül más vallást nem ismernek el. Az „iszlám”, mint szó jelentése alávetés (Isten akaratának), és muszlimnak nevezi azt, aki aláveti magát Isten akaratának.

Az iszlám legfontosabb forrásai a Korán, illetve a Szunna. Az iszlám hívők szerint a Korán tartalmazza Isten szavait, és bár elismeri a Tórát, illetve a Bibliát is isteni kinyilatkoztatásként, de a Koránt tartja legfőbb hitforrásnak. A Szunna leginkább Mohamed és társainak cselekmény- és tanításgyűjteményeként értelmezhető.

Az iszlám hisz az emberi egyéni felelősségben, az elszámoltathatóságban. Konzervatív jellegű vallás, ami az egyént tekinti a társadalmi berendezkedés középpontjának és alapjának. Hirdeti, hogy minden ember személyes felelősséggel tartozik a cselekedetei kapcsán Isten felé. Elvárja az igazságosságot és a morális határok betartását. Az egyéni felelősség okán a hívőknek szükséges önfenntartónak lenni, az iszlám munkát értékeli és a munkaképes korú / állapotú ember esetén bűnnek tekinti a másoktól való anyagi vagy egyéb függést, mivel azt hálátlanságnak tartja.

Az iszlám az élet minden területét erősen szabályozza, a szabályokat isteni utasításokra alapozottnak tekinti. Konzervatív, sokszor dogmatikus cselekedetre alapszik, és az ezen kívüli világot az iszlám alapokat veszélyeztető, esetleg megbontó cselekedeteknek tartja.

A gazdaság működése kapcsán is erőteljes szabályok jellemzik. Az egyéni felelősség okán támogatja a magántulajdont és a munkavégzést is. A munkát nem csak kötelességgként, de erényként is elismeri. Az önfenntartás okán a pénzkereseti lehetőségek csak a helytelen, vagy

bűnös formák esetén tiltottak. Védi a magántulajdont, támogatja a vállalkozói létformát is, de elvárja a kötelességek teljesítését a társadalom és az állam felé is.

Összefoglalva az iszlám nem csak vallásként értelmezendő, nem korlátozódik a hitre, hitéletre, hanem a hívők életének minden területére kiható, arra érvényes és kötelező magatartásformákat ír elő, szabályoz, a világi élet területeit is beleértve. (Balázs, 2011).

3.1.2. Az iszlám gazdaság

Az iszlám által szabályozott területek három jól elhatárolható részre tagolhatók, melyek a hit, a szokások és az erkölcs, vagyis az aqidah, saria és az akhlaq. A saria tovább bontható: istenimádatra (ibadatra), valamint muamalatra, amely az emberek közötti interakciók, cselekedetek szabálygyűjteménye. Utóbbi szabályozza a gazdasági tevékenységeket – beleértve a banki és pénzügyi tevékenységet is, valamint a társadalmi és mindennapos cselekedeteket egyaránt. (Varga, 2017)

Az iszlám szabályozás konzervatív, sokszor dogmatikus, és az eredeti, elfogadott szabályok az idő múlásával azok merevsége miatt rugalmatlanná teszik például a gazdasági életre vonatkozó alkalmazhatóságukat. Az iszlámnak több ága ismert, melyek önmagukban eltérően értelmezhetik és szabályozhatják a híveik életét a saját Korán-értelmezésük alapján. A gazdasági élet globalizáltsága, az egyes országok eltérő történelme, kultúrája, az ezek okán kialakult helyi sajátosságok, illetve az adott területen a muszlim hívők száma és arányai szintén komoly eltéréseket okoz, okozhat egyes országok, régiók és egyéb földrajzi területek mai, gyakorlati, gazdaságra, azon belül különösen a bankrendszerre alkalmazott, és ezen területektől elvárt szabályai között.

3.1.3. Iszlám bankrendszer alapjai

Az iszlám bankrendszer működése alapjaiban eltér az általunk hagyományosnak tekintett bankrendszer működésétől. For profit, sőt akár profitmaximalizáló társaságoknak is tekinthetők, de - a már említett országok / régiók közti akár jelentős eltérések mellett - alapvetően 5 alapelv mentén értelmezhető az iszlám bankok működése, amelyek a saria alapján a következők:

- a kamatszedés és -fizetés tilalma
- tilos a felesleges, elkerülhető kockázat vállalása és a spekuláció
- iszlám szabályokkal, értékrenddel ellentétes ügyek finanszírozása is tilos
- nyereségek és veszteségek kölcsönös megosztása jellemzi
- jótékonyság / adakozás / vallásos adó

3.1.3.1. A kamatszedés és -fizetés tilalma

Ez a legismertebb, és a muszlim világban az eltérő értelmezéseket tekintve a gyakorlati megvalósítását illetően talán a legnagyobb differenciákat mutató alapelv.

A túlzott mértékű eladósodás elkerülése érdekét szolgálja, a korai kereszténység is tiltotta. Az értelmezéseket tekintve elsősorban a magas, esetleg uzsora-jellegű kamatok szedése biztosan tiltott, de a gazdasági értelemben megengedőbb helyeken már van példa a kamatok korlátozott alkalmazhatóságára (Rostoványi, 2020). A kamatszedés tiltásának további oka, hogy jellemzően nem kockázatos üzleti tevékenységeket vagy beruházásokat finanszíroztak elsősorban, hanem egzisztenciális jellegű, fogyasztási célú kölcsönök voltak a jellemzőbbek, melyeknél etikátlannak tartja a tőkét kamatokkal növelten követelni vissza.

3.1.3.2. Kockázatkorlátozás

A vállalt kockázatok tekintetében beszélhetünk majszír-ról és gharar-ról. Előbbi szerencsejátékot jelent arabul, ezért a spekulatív, hazardőr ügyletek tilalmát jelenti, míg a gharar a (feleslegesen) magas kockázatú ügyletek tilalmát. Tehát tilos minden magas kockázatú, spekulatív vagy előre nem látható kockázatú ügylet vállalása és nyújtása. Ésszerű mértékű kockázatot lehet vállalni, de azt is csak az eredmény- és kockázatmegosztás elve mellett.

3.1.3.3. Tiszta finanszírozás

Islám szabályokkal, értékrenddel ellentétes ügyek, tevékenységek nem finanszírozhatók, ilyen ügyletekbe befektetések nem eszközölhetők, melyen ügyletek körét a banki sariabizottságok határoznak meg. Országonként, régióként nagyon eltérő is lehet a megengedett / tiltott ügyletek köre, de jellemzően tiltás alattiak a disznóhússal, pornográfiával, alkohollal, szerencsejátékkal kapcsolatos esetek. Halal-nak nevezik a

sariakompatibilis ügyeket, míg az annak ellenkezőket haram-nak. Saria szerint csak a tisztességes, halal ügylet elfogadható, finanszírozható.

3.1.3.4. Nyereségek és veszteségek megosztása

A finanszírozó és finanszírozott között kockázat csak úgy vállalható, ha egy előre meghatározott mérték szerint az eredményből (legyen az akár pozitív, akár negatív) mindkét fél részesedik, vagyis élvezi a hasznát, viseli a kárát. A méltányosság elve itt is érvényesül, tehát nem lehet aránytalan egyik fél irányában sem, ugyanakkor az arány akár el is térhet, aszerint, hogy nyereségmegosztásról, vagy a veszteségek pótlólagos finanszírozásáról lesz szó.

3.1.3.5. Jótékonyági elem

Lehetséges a nyereségszerzés, vagyonfelhalmozás, de nemes célok érdekében. Ennek része az is, hogy kötelesség az adakozás, vagy ha úgy tetszik, mai szóhasználatban társadalmi felelősségvállalás. Különösen a bankok esetén, ahol a megtermelt jövedelem és elért profit magas is lehet, így az elvárt szociális kötelezettség is ezzel arányos.

A jótékonyág (zakát) kötelező elem, és alapvetően 3 formája lehetséges (Pálfi, 2010):

- direkt finanszírozás rászorultsági alapon
- nyereségfelhasználás jótékony célra
- ügyfél nem teljesítése esetén jótékony célra kötelezése

Az iszlám bankok sariakompatibilitása alapvető fontosságú a sikeres, és hosszú távon is stabil, nyereséges működéshez. Mindezt támogatja a fenti öt alapelv betartása, sariabizottságok általi betartatása. A fentiek egy része erkölcsi természetű, ami elsősorban a kulturális és ideológiai célokat szolgál (halal-finanszírozás) vagy a társadalmi jólétet támogatja (zakát), biztosítja a méltányos és etikus működést (profit-/veszteségmegosztás), valamint közvetlenül biztosítja a bank pénzügyi stabilitását az alacsony(abb) kockázatvállalás miatt (majszír, gharar).

Az előzőeken túl a sariakompatibilitás az alábbi 2 aspektusban okoz még szignifikáns eltérést a hagyományos banki működéshez képest:

- a bank biztosítékot igen (az erkölcsi kockázat fedezésére), de fedezetet nem kérhet
- a profitot nem egy összegben, hanem százalékban kell minden esetben meghatározni

3.1.4. Az iszlám bankrendszer térhódítása

Az első iszlám bankok meglepő módon nem a helyi muszlim közösségek által alakultak ki, hanem létrejöttek szorosan összefüggött ezen területek gyarmatosításával, a gyarmatosítók által kerültek megalapításra. Az Imperial Ottoman Bank volt az első, angol-francia alapítású bank 1863-ban, és elsősorban a török területeken működött. Ezek a bankok is elsősorban pénzügyi közvetítőkként, ügynökökként működtek, csakúgy, mint a középkorban az arab kereskedők. Ezt követően a gyarmati alapítású bankok mellett már megjelentek a muszlim közösségek által alapított intézmények is, és mostanra jellemzően, a muszlim világ országainak többségében a hagyományos kereskedelmi bankok és az iszlám típusú bankok is jelen vannak, de az egyes országok történelmi, kulturális, vallási és egyéb sajátosságai alapján eltérő az egymáshoz viszonyított arányuk és szerepük a pénzügyi rendszerben. Van két ország, ahol jelenleg is csak a saria alapelven működő, iszlám típusú bankok működnek, a teljes bankrendszer tisztán iszlám vallási alapokon nyugvó működéssel bír, tehát nincsenek jelen a hagyományos kereskedelmi bankok – Pakisztánban és Iránban.

Jelenleg is több száz iszlám bank működik világszerte. A többségük hagyományosan a muszlim világban, ezeken a piacokon jelentős vagy domináns az ilyen típusú pénzügyi intézmények jelenléte, de az utóbbi néhány évtizedben már megjelentek fejlett, nyugati piacokon is. Utóbbi trendnek több oka is lehet, de véleményem szerint a legutóbbi növekedés dinamikáját tekintve az elsődleges ok a nagyobb számú muszlim népesség megjelenése, részarányuk növekedése ezekben az országokban, ami a megjelenő kereslet kapcsán kikényszeríti a kínálatot is az iszlám típusú banki termékek és szolgáltatások biztosítására. Korábban a közeli keleti fosszilis energia alapú gazdagodás nyomán felhalmozott tőke kifizetése iránti igény, valamint – és ez különösen a 2008-as pénzügyi válságot követő első néhány évben volt tapasztalható – az iszlám bankok válságállósága is felkeltette az érdeklődést, és adott esetben az igényt is, hogy a hagyományos kereskedelmi banki modellek mellett ezen intézmények is megjelenjenek új piacokon, vagy bővüljön jelenlétük a már meglévőkön.

Az alábbi ábra szemlélteti az iszlám bankok eszközállománynövekedését az elmúlt években, illetve a következő évek várható növekedését:

1. ábra: Iszlám bankok eszközállománya 2015-2026 (Mrd, USD)

(forrás: REFINITIV ISLAMIC FINANCE DEVELOPMENT REPORT 2022)

Összességében tehát, az ábrán láthatóan is az iszlám finanszírozás dinamikusan bővül, a bővülés motorja elsősorban a muszlim országok bankrendszerében található, de már hozzájárulnak a nem tradicionálisan muszlim országokban működő pénzügyintézetek is.

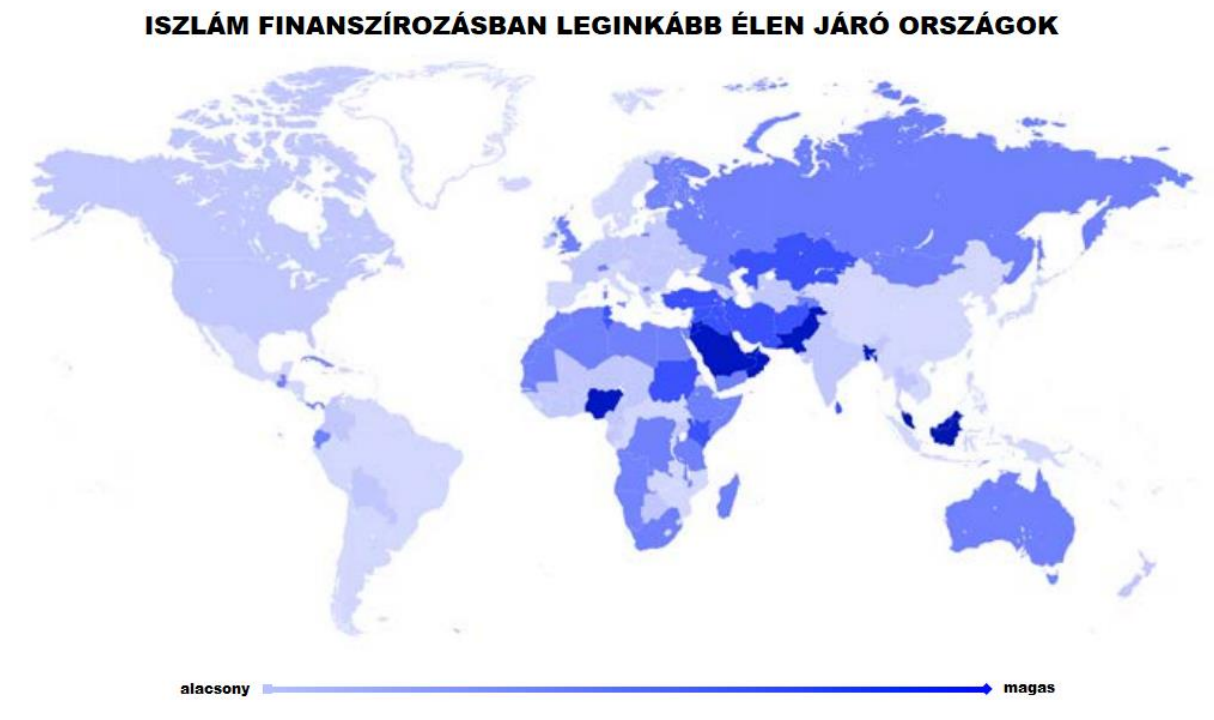
Az iszlám banki állomány a Közel-Keleten, illetve Közép- és Délkelet- Ázsiában a leginkább koncentrált. Ezen belül is a két már említett, 100%-ban saria alapú bankrendszerrel rendelkező ország, Irán és Pakisztán dominál. Továbbá jelentős az Arab-félsziget országainak állománya, illetve Délkelet-Ázsiában Indonézia, Malajzia és Szingapúr.

A további piacokat illetően az Egyesült Államokhoz képest Európában magasabb az iszlám banki jelenlét, elsősorban a brit gyarmatbirodalom korábbi kiterjedtsége és a kultúrák egymásra hatásának okán, hiszen jelentős muszlim kisebbség él az országban, és az egyébként is tradicionális pénzügyi központként elfogadott Londonban, így nem meglepő, hogy az európai iszlám banki központ is elsősorban Londont jelenti. Ugyanakkor az utóbbi években már megjelentek iszlám bankok Svájcban, Franciaországban és Németországban is, elsősorban a helyi muszlim közösségek igényeinek okán.

Bankrendszerben betöltött szerepük Európában jelenleg még nem jelentős, ahogy azt a következő ábra is szemlélteti. Az alábbi ábrán jól látható a földrajzi elhelyezkedés, miszerint a hagyományosnak mondható piacok (Közel-Kelet, Észak-Afrika, Közép-Ázsia, stb.) dominálnak, de Európában már Svájc és az Egyesült Királyság is sötétebb színnel szerepel.

2. ábra: Iszlám finanszírozásban leginkább élen járó országok

(forrás: REFINITIV ISLAMIC FINANCE DEVELOPMENT REPORT 2022)

3.2. Iszlám banki ügylettípusok

3.2.1. Általános jellemzők

Az iszlám bankokban használt, sariakompatibilis finanszírozáshoz használt eszközök és technikák két jól elkülöníthető kategóriában sorolhatók: profit- és veszteségrészesedési (Profit and Loss Sharing, PLS) ügyletek, illetve az előző ügyletcsoporthoz eltérő, nem profit- és veszteségrészesedési kategóriára (non PLS). (Pálfi 2010, Varga 2017)

A nem profit- és veszteségrészesedési (Non-PLS) ügyletfajták jelentik a megoldást olyan esetekben, amikor a PLS-módszerrel nem lehet célhoz érni, például kis méretű hitelfelvevő gazdasági alanyok, illetve a fogyasztási hitelek esetében.

3.2.2. Nem profit- és veszteségrészesedés típusú ügyletek

Mivel a sariakompatibilis működés országonként eltérő lehet, a sariatanácsok helyi működése szabályozza azt, hogy az iszlám típusú bankokban pontosan milyen ügyletek, milyen feltétellel érhetők el, ugyanakkor a legjellemzőbb ügyletek az alábbiak:

3.2.2.1. *Értékesítés halasztott fizetéssel - Bai Muajjal*

Halasztott fizetéssel történő értékesítés, ahol a vevő a vételárat egy összegben, vagy akár részletekben is fizetheti, az előre megállapodott ár és ütemezés függvényében. Az összeg finanszírozási idejével összefüggő díj (vagy kamat) nem alkalmazható, csak az ügyintézés, lebonyolítással, közvetítéssel kapcsolatos díjtételek számíthatók fel.

3.2.2.2. *Vásárlás halasztott szállítással – Bai Salam*

Az eladó eladja a termékét, a vevővel megállapodik előre az árban, de a szállítás csak egy szintén előre meghatározott későbbi időpontban történik. Nagyon hasonlít a hagyományos bankokban elérhető forward ügyletekhez, ami nem véletlen, hiszen ez az ügylet is elsősorban standard minőségű, főleg áruipiaci termékekre alkalmazható. A kamatszedés tilalma miatt a halasztott szállítás miatti árkülönbözet nem függhet az eltelt időtől, annak az ügyletkötéskor fixnek kell lennie.

3.2.2.3. *Lízing típusú ügyletek – Ijara*

Lízing esetén a tulajdoni jog nem azonnal kerül a másik félhez, csak az adott reáleszköz használati joga kerül át, melyért cserébe előre meghatározott díjat fizet a használója a finanszírozott időszak alatt, melynek végén az adásvétel is megtörténik.

3.2.2.4. *Költségplusz, vagy felár alapú finanszírozás - Murábaha*

Az egyik leggyakoribb finanszírozási forma, elsősorban a kereskedelemben alkalmazott, de előfordul projektfinanszírozás esetén is. Működését tekintve nagyon hasonlít a hagyományos bankrendszer áruhiteléhez. Kamatot természetesen nem lehet felszámítani. A vevőnek szükséges árut a bank megvásárolja, és a vevő azt egy későbbi időpontban részletekben vagy egy összegben, de magasabb áron kifizeti. Az eladási ár előre fixált, így független a futamidőtől. A bank megveszi az árut az eladótól, majd a szerződésben rögzített áron azt a

vevőnek értékesíti. Az ár két részletből tevődik össze: a termék eladó részéről kifizetett árából, valamint a vevő felé alkalmazott felárból. A murábahának a fordítottja a tawarruk. Tawarruk esetén a vevő úgy vesz árut, hogy azt azonnal tovább is értékesíti magasabb áron, miközben azt csak részletekben fizeti ki.

A fenti ügyletek összhangban vannak az iszlám alapelvekkel, mivel bár biztosítanak hasznot, de az nem arány a futamidő hosszával, hanem tranzakcióalapú és előre meghatározott.

3.2.3. Profit- és veszteségrészesedési típusú ügyletek

Ezen ügyletek az iszlám 5 alapelve alapján nem kérnek fedezetet, biztosítékot, nem szednek kamatot, ugyanakkor kockázatközösséget képeznek a finanszírozó és a finanszírozott között.

A legjellemzőbb finanszírozási formák a következők:

3.2.3.1. Mudaraba

A mudaraba lényegében a projektfinanszírozás eszköze, ahol két, vagy több fél kerül egymással ügyleti kapcsolatba. Az egyik fél a mudárib – a projekt gazdája, a vállalkozó, aki ért a lebonyolításhoz, de a megvalósításhoz tőkére van szüksége, illetve a másik oldalon állnak a tőkét biztosító befektető(k), finanszírozó(k), bank(ok). A projekt vezetése a mudárib feladata, abba a finanszírozásért cserébe sincs beleszólás a finanszírozók részéről. A mudaraba működését tekintve a hagyományos pénzügyi világban a kockázati-tőke befektetések működéséhez áll a legközelebb. A mudárib jóval kisebb pénzügyi kockázatot vállal, és ha a hiányos szakértelme miatt a projekt bedől, akkor is - jóhiszemű teljesítés esetén - a pénzügyi veszteséget (maximum a befektetett tőke mértékéig) a befektető(k) viselik. Ez alól csak a mudárib bizonyíthatóan hűtlen kezelése vagy gondatlansága jelenthet kivételt. Sikeres projekt esetén, a befektetők haszna a felek által, előre szerződésben meghatározott arányban történő profitmegosztás, a tőke befektetőkhez történő visszafizetése mellett.

3.2.3.2. Musharaka

A musharaka a mudaraba-hoz képest egyfajta hosszabb távú finanszírozási partnerséget jelent a bank és a vállalkozás között. Mindkét fél hozzájárul tőkével az ügyletbe, és jellemzően a hozzájárulásuk mértékben, de mindenképpen előre szerződésben rögzített mértékben

osztóznak a befektetés hasznán, vagy viselik annak kárát. A partneri viszony okán ez esetben a banknak nem csak pénzügyi befektető, hanem arányosan irányítási jogot is kap.

3.2.3. Szukúk

A szukúk, vagyis az iszlám kötvény szintén alapvető jelentőségű az iszlám típusú bankrendszerben. Kifejezetten a nagy összegű finanszírozásokhoz használt, ahol a bank közvetítő szerepet játszik a projekt tulajdonos, és a befektetők között. Fix hozamot meghatározni saria alapján tiltott, így amennyiben a projekt részben vagy egészben fizetéképtelenné válik, akkor a befektetők veszteséget realizálnak. A szukúk működését tekintve inkább hasonlít a hagyományos banki világ befektetési alapjaihoz, mint a kötvényekhez, hiszen nem hitelviszonyt testesít meg, hanem a tulajdonjog-átruházás a működésének alapja.

3.2.4. Jótékonyági hitelek - Qard al-Hasanah

Korábban szabályozottan ezek vissza nem térítendő olyanok számára, akiknek erre nagy szüksége van. Kamatot nem, de az adminisztratív költségek fedezésére díjat számíthat fel értük a bank, aminek függetlennek kell lenni mind a hitel összegétől, mind a futamidőtől.

3.2.5. Takáful

A takáful az iszlám típusú biztosítás, garanciavállalás. Teljes összhangban van a sariakompatibilis működéssel, hiszen a kockázat és felelősségmegosztáson alapul.

A takáful ügylet egyik felén a biztosítottak, a másik oldalán a biztosító vagy bank áll. A biztosítottak elsődlegesen egymással szerződnek, majd csak ezt követően lépnek szerződéses kapcsolatba a bankkal, ami alapvetően tér el a hagyományos pénzügyi rendszer biztosítói működéstől. A biztosított befizetésekből jön létre a takáful önszegélyező alap, amiből a kártérítések fizethetők. Az alap a biztosítottak tabarru, vagyis alamizna vagy ajándék jellegű befizetéseiből jön létre, és a biztosítottak egymás közti szerződéseiben meghatározott feltételek esetén, és mértékében fizet káresemény esetén. A kártérítések összege független az egyéni hozzájárulás mértékétől.

3.3. Etikus banki szolgáltatások

Az iszlám finanszírozási elvek és technikák jelentős mértékben értelmezhetők etikus banki szolgáltatásnak is, mivel azok tulajdonságait számos esetben magukon viselik (Saidi, 2009):

- ügyfélérdek szem előtt tartása
- bőrséges és transzparens információátadás
- lehetőség a finanszírozott tevékenységben történő részvételre
- társadalmi és szociális fenntarthatóság
- szükség- és társadalmi hasznosság alapon hitelez

3.4. Az iszlám alapítvány – waqf

A waqf az iszlám pénzügyi rendszer fontos eleme, de nem finanszírozási ügylet, azért szerepel külön egységként. Lényegében a nyugati típusú pénzügyi rendszerben elérhető bizalmi vagyonkezelési vagy vagyonkezelő alapítványi konstrukciókhoz közel álló működése van, és egészen Mohamed prófétáig visszavezethető az eredete és története. (Falus, 2014)

3.4.1. Alapítás

A saria a waqf alapítását több feltételhez is köti:

- az alapító ügyleti képessége (csőd miatt nem eltiltott, cselekvőképes nagykorú)
- a vagyon forgalomképessége (per-, igény- és tehermentesség, alapító rendelkezési joggal bírjon, a vagyonelem használata nem lehet ellentétes a sariával)
- kedvezményezettek tekintetében: tulajdonszerzés képessége, a kedvezményezetteknek pontosan meghatározhatónak kell lennie, és élniük kell az alapítás pillanatában
- alapítás tekintetében: lehet szóbeli és írásbeli nyilatkozattal is alapítani, de akkor válik csak visszavonhatatlanná, és nyeri el a jogi személyiségét, amikor a kedvezményezettek tulajdonába vagy használatába kerülnek a vagyontárgyak

3.4.2. Működtetés

A waqf alapítója előre kijelöli az alapítvány kurátorát (mutawalli), illetve rendelkezik a kurátorok kinevezésének szabályairól. Bár eltérő értelmezések léteznek, de a mutawalli

elsődlegesen muszlim hitű kell, hogy legyen, és sok esetben elvárt volt a rokoni viszony is a kiválasztáskor. Szűk kedvezményezetti kör esetén a kurátor nem feltétlenül szükséges, ez esetben a kedvezményezettek virtuális tulajdonosként működtetik az alapítványt.

Az alapítványi vagyont, annak kezelője különös gondossággal kell, hogy kezelje, főszabályként nem zálogosíthatja el, és a veszteségekért korlátozás nélkül felel. Felmenthető szerződésszegés, károkozás és erkölcstelen életmód miatt is.

A waqf csak határozatlan időre alapítható, de megszűnik a következő esetekben: a javak megsemmisülése, azok használatuk ellehetetlenülése; iszlám jog szerint semmisnek nyilvánítják a saria valamelyik alapelvének megsértése miatt is; illetve bizonyos értelmezések szerinti működés esetén az alapító is kikötheti a megszűnés időpontját.

A generációs vagyontranszfer mellett, manapság jellemző, hogy a waqf-okkal biztosítják a közoktatási intézmények fenntartását, ahol az alapítókat a gazdaság fejlesztése, a nemzeti oktatásnak az ügye, az iszlám hit terjesztésének lehetősége és mindezek alapján Isten áldásának elnyerése motiválja.

4. Az iszlám- és a hagyományos bankrendszer összehasonlítása

4.1. Történeti háttér

Míg a világ legöregebb bankja a Banca Monte dei Paschi di Siena, amit 1472-ben alapítottak Toszkánában, addig az iszlám bankrendszer még a legősbibb, Imperial Ottoman Bank-ot tekintve is alig több, mint 150 éves, míg a mai legnagyobb szereplők alig néhány évtizedes múltra tekinthetnek vissza. Emiatt érthető, hogy világviszonylatban a szerepük még nem jelentős, de a korábbi fejezetben bemutatottak szerint dinamikusan növekvő pályán van.

4.2. Eltérő működési elvek

Az iszlám bankok működésüket tekintve az előző fejezetben taglaltak szerint több aspektusból is eltérnek a konvencionálisan működő pénzügyi intézményektől (Ligeti 2011, Varga 2012).

Kockázatvállalási szempontból jelentősen eltér a két típusú bankrendszer. Hagyományos bank esetén a megtakarítókat a felügyeleti és betétbiztosítás rendszer is védi a banki kockázatkezelés mellett. Hitelezetti pozícióban is, mivel a bank a kockázatminimalizálásban érdekelt, ezért a hitelezett féltől fedezetet kér, a hitelre kamatot számol fel, késedelem esetén büntetőkamatot is alkalmazhat, és érdekelt ugyan a finanszírozott üzlet sikerében, de nem a profitrészesedés, hanem a megtérülés okán. A banki profit ilyen értelemben maximalizált, a tőke és a kamatok visszafizetése és az esetlegesen terhelt díjakon kívül más bevétele közvetlenül nem származik a finanszírozásból. Ezzel ellentétben az iszlám bankrendszer kockázathoz fűződő viszonya eltérő, nem túlzott mértékig a természetes velejárója az üzleti tevékenységnek. A profit- és veszteségmegosztás elve és a spekuláció tilalma miatt az ügyletek kockázatosága jellemzően alacsonyabb. A banknak nem érdeke a rosszabb adósok finanszírozása, mivel a kamatszedés tilalma miatt a magasabb kockázatot nem tudja magasabb kamattal ellensúlyozni. Amennyiben az ügylet megtérülése veszélybe kerül a két fél a veszteségmegosztás miatt együttműködni kénytelen, így fizetési moratórium, időszakos és részbeni hitelelengedés is előfordulhat, mivel közös érdek, hogy akár rövid távú engedményekkel is, de a hosszabb távú megtérülés, és a megosztás miatti profitmaximalizálás elérhető maradjon. Az iszlám bankrendszer működése komoly hasonlóságot mutat a

szegények bankjának elvével, miszerint az adósoknak lehetősége van anélküli átütemezésre, hogy emiatt szankciókkal, költségekkel kellene számolniuk.

Bár mindkét banktípus a pénzügyi közvetítő szerepét tölti be a gazdaságban, a hagyományos bankrendszerben nincs közvetlen kapcsolat a betétesek és a hitelezettek között, a betétes a pénzét a banknak adja, onnan is várja vissza, ezért cserébe kamatot kap, a bank egyéb tevékenységeinek eredményétől függetlenül (kivéve bankcsőd). Mindezért cserébe a bank a betétesektől begyűjtött forrást, a rá vonatkozó törvényi és felügyeleti keretrendszeren belül szabadon használhatja, helyezheti ki. Hitelezés esetén a bank csak a tőke és kamat visszafizetését várja el, a finanszírozott tevékenység kárából vagy hasznából nem részesedik, ellentétben az iszlám PLS finanszírozási formákkal. Az iszlám finanszírozás esetén a betétes és a hitelezett között is van kapcsolat, a megtakarító érdeke, hogy haram tevékenységet ne finanszírozzon, és befektetésének hozama is függ a hitelezett üzleti tevékenységétől is.

Az iszlám bankok is for profit intézmények, érdekeltek és lehetőségük is van sarai kompatibilis profitszerzésre, mégis van eltérés a profithoz való viszonyukban, ami leginkább a saria 5 elve alapján a partneri viszonyból, profit- és veszteségmegosztásból és a túlzott kockázatvállalás kerüléséből vezethető le. A társadalmi hasznosság érdekében elsősorban termelő- és a közjó érdekét szolgáló ügyeket finanszíroznak, kerülve a spekulatív ügyleteket, ami kisebb kockázat melletti kisebb profitot (de egyben nagyobb stabilitást is) jelenthet.

4.3. Az iszlám bankok működésének előnyei és hátrányai

4.3.1. Pro érvek

A profit- és veszteségmegosztás miatt, a megtakarítói veszteségek elkerülése érdekében a betétesek is tudatosabbak, szabályozói és betétbiztosítási védőháló nélkül körültekintően választanak bankot, és így azok pénzügyi eredménye és stabilitása nagyban befolyásolja a bankválasztást. Ezzel párhuzamosan, szintén ezen elv miatt ugyanakkor a banki fizetésképtelenség esélye is alacsonyabb, mivel a finanszírozási kockázaton, és annak esetleges költségén is osztozik a bank a betétesekkel.

Az iszlám bankok stabilitását erősíti az is, hogy a spekuláció és a magas kockázat tiltása miatt kevésbé alkalmaznak származtatott (derivatív) ügyleteket a mindennapi működésük során, és az eltérő működési modelljükből levezethető válságállóságuk különösen a 2008as válság idején domborodott ki. Szintén ezen saria alapelv miatt, továbbá a haram tevékenységekre vonatkozó tiltással is megtámogatva az iszlám bankok elsősorban a termelő szektort finanszírozzák, aminek az etikus banki felfogás szerint a társadalmi hasznossága is nagyobb. Általánosságban véve az etikus banki szolgáltatások melletti elköteleződés önmagában is értelmezhető az iszlám bankrendszer melletti érveknek.

Az iszlám bankok vonzzák azokat az ügyfeleket, akik vallási alapon kerülnek a hagyományos bankrendszer szereplőit, ami a világszinten bővülő muszlim népesség okán stabilan növekvő kilátásokat jelent ezen intézmények jövőjét és finanszírozásban betöltött szerepét illetően, és ez képes versenyelőnyt biztosítani a hitgyakorló muszlim közösségek körében.

4.3.2. Kontra érvek

A spekuláció tiltása csökkenti a működési kockázatokat, de egyben korlátozza is a profitabilitást és a növekedési lehetőségeket. Bár a derivatív ügyletek, az általános tévhittel ellentétben bizonyos sariakompatibilis ügyleti formákban, komoly limitációk mellett, és a konvencionális bankrendszerben betöltött szerepükhöz képest elenyésző mértékben ugyan, de léteznek az iszlám pénzügyi rendszerben is (Kovács-Szamosi-Kondor-Varga, 2021); ennek ellenére a kis(ebb) mértékben történő alkalmazhatóságuk miatt mégiscsak valós növekedési és profitabilitási korlátot jelentenek ezen pénzügyi intézményeknek.

A kamatszedés és -elfogadás tilalma miatt a befektetők azon pénzügyi megtakarításai, melyekkel nem kívánnak sem ügyleti kockázatot vállalni, sem a bank fizetőképességének kockázatát futni, be sem kerülnek a pénzügyi rendszerbe folyószámlapénzként, ezzel csökkentve a likviditást. A likviditáskezelés esetén további hátrányt (és adott esetben költséget is) jelent, hogy ezen bankok bankközi finanszírozási lehetőségei is korlátozottak.

Az iszlám finanszírozási formák folyamatai általában összetettebbek és emiatt drágábbak is lehetnek azok hagyományos banki megfelelőinél:

- murabaha esetén kétszer kell szerződni, ami megnöveli az adminisztrációs költségeket
- saria bizottságok fenntartási költségei terhelik az operációt
- saria kevesebb lehetőséget biztosít a kártérítésre, így magasabb az ügyletekkel kapcsolatos operatív kockázat, és az ezzel kapcsolatos várható költség terheli a jövedelmezőséget
- murabaha és ijara konstrukciók jellemzően drágábbak a hagyományos banki áruhitelkezésnél

Az iszlám bankokra is jellemző, hogy a kis- és középvállalati szektort kockázatosabbnak tartják, hasonlóan a hagyományos bankszektorhoz, a kkv szegmens működési jellemzői okán (számviteli kockázatok nagyobbak, kis létszámú operáció miatt sok esetben esetleges szervezeti struktúrák és döntéshozatali folyamatok jellemzik, stb.). Ugyanakkor az iszlám bankokra áruforgalom alapú hitelezésében a szektorra jellemző lekötött forgóeszközök finanszírozása nem kívánatos.

Takáful esetén, mivel az alapok tartalékképzésre nem kötelezettek, így amennyiben a biztosítottak kára az alap meglévő forrásait meghaladja, ez esetben előfordulhat, hogy az alap csak részben lesz képes a károk megtérítésére.

5. Iszlám pénzügyi rendszer jövője

Az iszlám bankok működtetése során meg kell felelni a saria komplex vallási, erkölcsi és jogi szabályainak a finanszírozás mindkét oldalán, a hitelezésben és a betétgyűjtésben egyaránt. A saria alapelvei kapcsán a működésre az egyik leginkább hatással lévő a kamatszedés tilalma, ami a többi alapelv betartása mellett az egyes finanszírozási ügyletek megvalósítását alapvetően bonyolíthatja és költségesebbé teheti. Ellehetetlenítésről nincs szó ugyan, de a kockázatvállalásra vonatkozó, illetve a nem megengedett tevékenységek finanszírozásának tiltása limitálja a növekedési és fejlődési lehetőségeiket. Ezzel ellentétben, pontosan ezek az alapelvek teszik válságállóbbá ezeket a pénzügyi intézményeket, és biztosíthatják a hosszú távú stabilitásukat.

A korábban bemutatottak szerint egyre inkább szignifikáns az iszlám alapú finanszírozás a pénzügyi piacokon, és most már nem csak a tradicionálisnak tekinthető piacakon, hanem a nyugati világban is. Minden iszlám bankokkal is lefedett piacon szükségessé válik az együttműködés a hagyományos bankrendszerrel, ami folyamatos igazodásra készíti a piaci szereplőket, a szabályozókat, a központi bankokat és a nemzetközi pénzügyi intézményeket egyaránt. A nemzetközi kereskedelem globalizálódása még a teljesen zárt, kizárólag saria alapon működtetett iráni és pakisztáni bankrendszerrel is kikényszeríti az együttműködési és kompatibilitási megoldások kialakítását, és a pénzügyi termékek fejlődése folyamatosan újabb és újabb megoldandó helyzeteket teremt minden működtetésben részt vevő fél számára.

A folyamatosan megjelenő és fejlődő fintech szolgáltatók, amelyek a hagyományos (és iszlám) bankrendszer mellett és helyett nyújtanak új megoldásokat a felhasználók számára – gyorsabb, egyszerűbb, alternatív utat kínálva a pénzügyi igényeik kiszolgálására nem csak ügyfél- és ügyletvesztést okozhatnak a bankoknak, de a szabályozókat, sariatanácsokat és hittudósokat is dilemma elé állítják, hogy az egyes szolgáltatások, termékek haram vagy halal minősítést kell-e kapjanak. A bitcoin és egyéb kriptovaluták elterjedése nem csak a hagyományos pénzügyi rendszert állítja kihívások elé, de a sariakompatibilitásának vizsgálata is komoly vitaforrás, nem egyértelmű a megítélése, és várhatóan nem is lehet generális szabályokat alkalmazni rá, hanem ügyletenként kell értékelni a használhatóságukat, velük kapcsolatos finanszírozási ügyleteket (Polas-Muhibulla-Bhattacharjee 2020; Papp 2021).

A társadalmilag felelős pénzügyek, fenntarthatóság vagy zöld pénzügyek néven is ismert, az angol nyelvű ESG* mozaikszóval meghatározott irányelvek iszlám bankrendszerre történő alkalmazása, alkalmazhatósága szintén nyitott kérdés az iszlám pénzügyi világban.

Mivel az iszlám finanszírozási rendszer az alkalmazott 5 alapelv miatt közel áll az etikus finanszírozáshoz, emiatt az ESG finanszírozással is jelentős szinergiákat hordoz. A Refinitiv 2022-es jelentése szerint (Refinitiv, 2022) a zöld és fenntartható szukúk kibocsátások meghaladták a 20 milliárd USD-t, és ezen ügyleteket dinamikus növekedési trend jellemzi. Az jellemző kibocsátók az Öböl-menti országok, Pakisztán, Malajzia és Indonézia.

A banki szektor működését is szabályozó saria legfőbb forrása a Korán, amely „Isten öröktől fogva létező és soha érvényét nem veszítő igéjét tartalmazza”. (Papp 2021). Míg az ige nem változik, a modern világ és az elérhető pénzügyi termékek és finanszírozási igények köre folyamatosan és dinamikusan bővül, mutálódik, ami folyamatos igényt támaszt az iszlám bankrendszeren belül is a kínálati oldal megteremtésére. A hagyományos bankrendszerben a jogszabályok, szabályozói rendeletek, belső utasítások, hirdetmények, termék- és szolgáltatási mátrixok folyamatosan változhatnak az igényekkel és trendekkel összhangban, addig az élet minden területét szabályozó, saria alapú szabályrendszer lassabban és nehezebben változik, és a sariatanácsok és hittudósok feladata megtalálni az összhangot a 21. századi elvárások és a 7. századi dokumentumok értelmezései között.

*Environment (környezet), Social (társadalom), Governance (vállalatirányítás)

6. Összefoglalás

A legújabb kutatások alátámasztják, hogy az iszlám lakosság nominálisan és a teljes népességen belüli részarányát tekintve is a leggyorsabban növekszik a világon, és szignifikánsan meghaladja minden más társadalmi és vallási csoport népességbővülését. Ezen belül Európában még inkább látványosan változik, többszörösére nő az iszlám vallású és kultúrájú lakosság részaránya, ami különösen amiatt, hogy a vallás képviselői hagyományosan csak kis mértékben voltak korábban jelen a kontinensen, emiatt strukturálisan változtathatják meg a politikai, társadalmi, gazdasági és azon belül a pénzügyi rendszert is.

A muszlim lakosság mellett a muszlim kultúra egyéb elemei, így az iszlám típusú pénzügyi rendszer is már megvetette lábát Európában, jelentősége folyamatosan nő, új piacok szerzése és növekvő piacrész jellemzi.

Az iszlám nem csak vallásként értelmezendő, nem korlátozódik a hitre, hitéletre, hanem a hívők életének minden területére kiható, arra érvényes és kötelező magatartásformákat ír elő, szabályoz, a világi élet területeit, így a pénzügyi rendszert is beleértve.

Az iszlám bankrendszerben tilos a kamatfizetés, tilos a feleslegesen nagy vagy elkerülhető kockázatok vállalása, tilos az iszlám szabályokkal, értékrenddel ellentétes ügyletek finanszírozása, kötelező eleme a jótékonyági adakozás és az ügyleteket a nyereségek és veszteségek kölcsönös megosztása jellemzi a felek között.

Az 5 alapelv mentén kialakultak a hagyományos pénzügyi rendszerben is ismert, és az iszlám világban kielégítendő pénzügyi szükségletekre megoldást nyújtó ügylettípusok sariakompatibilis változatai, melyekkel a profit- és veszteségmegosztáson alapuló, áru- és projektfinanszírozási, forrásbevonásra alkalmas, biztosítási és lízingjellegű ügyletek is megvalósíthatók. Az iszlám pénzügyi rendszer elismeri és támogatja a reáliákon alapuló befektetéseket, és nem tiltja a gazdagodást, különösen, ha azzal jótékony célok támogatása is lehetővé válik. Az iszlám pénzügyi rendszer is lehetőséget biztosít a rendezett generációs vagyontranszferre, a waqf alapítványi működés keretei között.

A hagyományos pénzügyi rendszerrel összevetve az iszlám finanszírozási formák elterjedtsége és a pénzügyi rendszeren belüli aránya még nem jelentős, de összegében, földrajzi kiterjedtségében és a részarányát tekintve is, alacsony bázisról ugyan, de dinamikus növekedési trend jellemzi. A hagyományos banki termékek és szolgáltatásokkal többféle dimenzió mentén is összehasonlíthatók az iszlám működési modellek, melyek alapján pro és kontra érvek is felsorolhatók, így elsődlegesen az adott piacok igénye, az elérhető finanszírozási formák érettsége és a tulajdonosi döntések determinálják, hogy megjelennek-e az iszlám bankok. Ügyfélnézőpontból az egyes ügyletek körülményei és az ügyfelek preferenciái kell, hogy vezéreljék azt a döntést, vagyis, hogy iszlám- vagy tradicionális banki termékeket vagy szolgáltatásokat vesznek igénybe.

A hagyományos bankrendszerben a külső és belső szabályok folyamatosan változhatnak a piaci és szabályozói igényekkel összhangban, addig az élet minden területét szabályozó, saria alapú iszlám finanszírozási formák rugalmatlanabbak, emiatt a sariatanácsok és hittudósok feladata megtalálni az összhangot a 21. század által támasztott újabb és újabb elvárások és kihívások (fintech, kriptovaluták, stb.) és a 7. században keletkezett örökérvényű dokumentumok értelmezései között.

7. Irodalomjegyzék

Saeed AL-MUHARRAMI, Daniel C HARDY: Cooperative and Islamic Banks: What can they Learn from Each Other?

IMF Working Paper, 2013

Karen ARMSTRONG: Az iszlám rövid története

Európa, 2005

BALÁZS Judit: Gazdaság – vállalkozás – versenyképesség az iszlám társadalmakban.

Budapest-Sopron-Kairó. 2008.

BALÁZS Judit: Az iszlám bankrendszer. (Tanulságok a neoliberais pénzügypolitika figyelmébe.)

Valóság, 2011/1. szám, 2011

FALUS Orsolya: Az iszlám alapítvány – a „waqf”.

Jogtörténeti Szemle, 16. évf., 3. sz., 1–7., 2014

M. Kabir HASSAN - Rasem KAYED - Umar A. OSENI: Introduction to Islamic Banking and Finance: Principles and Practice

Pearson Education Limited, 2013

International Monetary Fund: Islamic Finance: Opportunities, Challenges, and Policy Options

Letöltés dátuma: 2024.04.21.

forrás:<https://www.imf.org/en/Publications/Staff-Discussion-Notes/Issues/2016/12/31/Islamic-Finance-Opportunities-Challenges-and-Policy-Options-42816>

Omer KHAN: Islamic Finance: A Global Ethical Alternative

Accountancy Ireland, Vol 41, 2009

KOVÁCS-SZAMOSI Rita - KONDOR Gábor – VARGA József: Derivatív-ügyletek az Iszlám Bankrendszerben

Köz-gazdaság 16, 2021

DOI:10.14267/RETP2021.04.12

LIGETI Sándor: Az iszlám bankrendszer néhány kérdése

Acta Scientiarum Socialium 34., 2011

Josh MARTIN: Islamic Banking Goes Global

The Middle East, Vol. 357., 2005

PÁLFI Gergő: Iszlám finanszírozás a pénzügyi piacokon

Fordulat, 2010

PAPP Eszter: A saria-kompatibilis bankok működésének vallási, jogi és erkölcsi aspektusa
Jogelméleti Szemle, 2021

Mohammad Rashed Hasan POLAS – Md MUHIBULLAH – Amitab BHATTACHARJEE: Is Bitcoin Halal or Haram in the Islamic Banking and Finance? An overview.

Journal of Economics, Business and Market Research 2020

DOI:[10.13140/RG.2.2.17286.40008](https://doi.org/10.13140/RG.2.2.17286.40008)

PEW Research Center: Europe's growing muslim population

PEW Research Center, 2017

<https://www.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/20/2017/11/FULL-REPORT-FOR-WEB-POSTING.pdf>

PEW Research Center: The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010-2050

PEW Research Center, 2015

https://assets.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/11/2015/03/PF_15.04.02_ProjectionsFullReport.pdf

Refinitiv: Green and sustainability sukuk report 2022

Letöltés dátuma 2024.04.21.

forrás: https://ukifc.com/wp-content/uploads/2022/10/Financing_A_Sustainable_Future_Web.pdf

Refinitiv: Islamic Finance Development Report 2022

Letöltés dátuma: 2024.04.21.

forrás: <https://icd-ps.org/>

ROSTOVÁNYI Zsolt: Mit kell tudni az iszlámról

Kossuth Kiadó, 1983

ROSTOVÁNYI Zsolt: Az iszlám és a 21. század Kihívások és válaszok

L'Harmattan Kiadó, 2020

T. A. SAIDI: Relationship between ethical and Islamic banking systems and its business management implications

South African Journal of Business Management, Vol. 40., 2009

VARGA József: Az iszlám bankrendszer működése

Polgári Szemle, 13. évf. 1–3. szám, 2017

DOI: 10.24307/psz.2017.0925

VARGA József: Az iszlám bankrendszer szerepe a pénzügyi stabilitás helyreállításában

A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására közleményei, 2012

Wikipedia - Islamic banking and finance.

Letöltés dátuma: 2024.04.26. forrás: https://en.wikipedia.org/wiki/Islamic_banking_and_finance

Dr. Vahid YOUSEFI – Kóbori Judit: Az iszlám világ pénztörténete és bankrendszere

Valóság - 56. évf. 6. sz., 2013

8. Ábrajegyzék

1. ábra: Iszlám bankok eszközállománya 2015-2026 (Mrd, USD)
(forrás: REFINITIV ISLAMIC FINANCE DEVELOPMENT REPORT 2022)
9. oldal
2. ábra: Iszlám finanszírozásban leginkább élen járó országok
(forrás: REFINITIV ISLAMIC FINANCE DEVELOPMENT REPORT 2022)
10. oldal

NYILATKOZAT

a záródolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Bozsogi Tamás
A Hallgató Neptun kódja: M1HMOO
A dolgozat címe: Iszlám bankrendszer
A megjelenés éve: 2024
A konzulens intézetének neve: Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet
A konzulens tanszékének a neve: Befektetési, Pénzügyi és Számviteli Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott záródolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

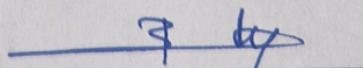
Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemitulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumába. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után

nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumában.

Kelt: Budapest, 2024. április 26.

Hallgató aláírása